

se împing pe sub masă genți burdușite cu bani –, dar tot atât de infamă. Ei văd cum continuă redistribuirea averii către cei din vârful piramidei, fățiș pe socoteala cetățeanului de pe stradă. Ei văd cum instituțiilor care ar fi trebuit să stăvilească dilatarea balonului speculativ, cum ar fi Rezerva Federală, li se dă și mai multă putere, drept răsplată pentru eșecurile lor din trecut. Ei văd, pe scurt, o problemă fundamentală de responsabilizare politică în sistemul american al democrației. Văzând toate acestea, nu le mai trebuie decât un mic pas până la a conchide că e ceva total greșit, și poate chiar inevitabil greșit, în însăși ideea de democrație.

Economia Statelor Unite își va reveni în cele din urmă, și la fel se va întâmpla, până la un punct, cu poziția Americii în străinătate. Ne place sau nu, faptele Americii fac obiectul unei cercetări minuțioase. Succesele îi sunt emulate. Dar eșecurile sale – mai ales eșecurile de genul celor care au dus la această criză și care pot fi atât de ușor interpretate ca o dovadă de ipocrizie – sunt privite cu dispreț. Democrația și forțele pieței au un rol esențial în construirea unei lumi drepte și prospere. Dar „victoria” democrației liberale și a unei economii de piață echilibrate nu este ceva de la sine înțeles. Criza economică, rezultată în mare măsură din (proasta) purtare a Americii, a dat o lovitură grea celor care luptă pentru aceste valori fundamentale, care a făcut mai mult rău decât orice lucru pe care l-ar fi putut face sau spune un regim totalitar.

O nouă ordine economică globală: China și America

Criza actuală merge atât de adânc și are efecte atât de grave, încât lucrurile se vor schimba indiferent de strădaniile liderilor.

Cele mai profunde schimbări s-ar putea să se refere la relația câteodată dificilă dintre Statele Unite și China. China mai are drum lung până să depășească Statele Unite în ceea ce privește PIB-ul – la capitolul „parității puterii de cumpărare“, care reflectă diferențele din punctul de vedere al costului vieții, continuă să nu aibă decât vreo jumătate din valoarea Statelor Unite – și drum încă și mai lung până să se apropie de venitul Statelor Unite pe cap de locuitor – care rămâne cam la o optime.²² Totuși, China a înregistrat unele progrese remarcabile. După cum arată lucrurile în anul 2009, e foarte probabil să devină cel mai mare exportator de mărfuri din lume, cel mai mare producător de automobile și cel mai mare furnizor de bunuri prelucrate, în general.²³ De asemenea, s-a distins și la un capitol îndoielnic, depășind Statele Unite la volumul emisiilor de dioxid de carbon și devenind liderul mondial.²⁴ Rata de creștere a Chinei, deși ceva mai lentă decât înainte de criză, rămâne pronunțat superioară celei americane, cu 7 puncte procentuale (în 2009, diferența se apropia mai mult de 11 la sută), și în acest ritm, decalajul în materie de PIB se reduce la jumătate după fiecare zece ani. Mai mult decât atât, în următorul sfert de secol, China este probabil să devină economia dominantă din Asia, iar economia Asiei este probabil să fie mai mare decât cea a Statelor Unite.

Cu toate că economia Chinei continuă să fie cu mult mai mică decât cea a Statelor Unite, importurile americane din China depășesc de departe exporturile către China, iar aceste deficite comerciale foarte mari au generat tensiuni crescânde, odată cu accentuarea șomajului din Statele Unite. Se prea poate ca relația să fie una simbiotică – economisirile chinezilor contribuie la finanțarea masivelor deficite fiscale americane, fără bunurile ieftine aduse din China standardul de viață al multor americani ar fi probabil mult mai modest, iar America

asigură piețele de desfacere pentru oferta în continuă creștere a economiei chineze – dar în Marea Recesiune, toată lumea se gândește numai la locurile de muncă. Majoritatea americanilor nu înțeleg principiile avantajului comparativ – faptul că fiecare țară produce bunurile la care se pricepe mai bine *decât alții* – și nu le poate intra în cap că Statele Unite s-ar putea să-și fi pierdut avantajul comparativ din multe domenii de producție. Când China (sau orice altă țară) reușește să depășească Statele Unite în plan competitiv, ei cred că *trebuie* să fie din cauza vreunui subterfugiu: probabil că manipulează cursurile de schimb valutar sau își subvenționează produsele sau le vând sub prețul de cost (procedeu numit „dumping”).

În fapt, criza le-a întors pe toate cu susul în jos. America se vede acuzată de acordarea în mod neloial a unor subvenții masive (în beneficiul băncilor sale și al companiilor de automobile). Un împrumut din partea Fed-ului cu o dobândă aproape zero, către o corporație de mari dimensiuni care ar trebui să plătească o dobândă foarte pipărată pe piața liberă – asta, în cazul în care ar reuși să convingă vreun finanțator! –, poate să fie văzut tot ca o subvenție masivă. Menținerea dobânzilor la un nivel scăzut este una din metodele esențiale prin care țările își „gestionează” cursul de schimb valutar (când dobânzile sunt mici, capitalul iese din țară, spre locuri unde poate obține un randament mai bun) și multă lume din Europa consideră că Statele Unite se folosesc de cursul de schimb scăzut pentru a-și crea un avantaj competitiv.

Deși atât Statele Unite, cât și China au luat măsuri protecționiste (Statele Unite, parțial ca răspuns la presiunile din direcția sindicatelor, iar China parțial ca represalii și parțial ca element din cadrul strategiei sale de dezvoltare), în momentul în care eu scriu această carte gradul de protecționism rămâne limitat. Numai că, așa cum arătam mai devreme, există o

anume recunoaștere a faptului că trebuie făcut *ceva* în legătură cu dezechilibrele globale, din care dezechilibrul relațiilor comerciale dintre Statele Unite și China este elementul cel mai important.

Pe termen scurt, poate că Americii îi va veni mai ușor decât Chinei să se adapteze. China trebuie să consume mai mult, dar cum să convingi populația să consume mai mult, când se confruntă cu niveluri ridicate de incertitudine? Totuși, problemele Chinei derivă mai puțin din rata de economisire a populației, cât din faptul că venitul gospodăriilor reprezintă un procent mai mic din PIB decât în alte țări. Salariile scăzute asigură un profit consistent și nu prea există presiuni în direcția distribuirii profiturilor. În consecință, întreprinderile (atât publice, cât și private) își păstrează o mare parte din venit. Dar în orice țară e greu de realizat o modificare a distribuirii veniturilor.

Modelul creșterii din China a avut ca motor oferta: profiturile sunt reinvestite, făcând să crească producția mai repede decât consumul, iar diferența se exportă. Modelul a funcționat bine – creând locuri de muncă în China și menținând prețurile scăzute în celelalte țări ale lumii –, dar criza a scos în evidență un defect al modelului. În cursul acestei recesiuni, Chinei i-a fost greu să-și exporte excedentul; pe termen mai lung, dat fiind că i s-a majorat cota deținută din multe categorii de bunuri prelucrate, va fi dificil să-și mențină rata de creștere. Acest lucru s-ar întâmpla și dacă n-ar exista niciun fel de reacții protecționiste din partea numeroșilor săi parteneri comerciali – cei din Occident nu pot cumpăra o infinitate de televizoare și de alte bunuri de consum –, dar, deloc surprinzător, pe măsură ce China și-a demonstrat îndemânarea nu doar în a realiza bunuri cu conținut redus de manoperă înalt calificată, ci și în privința unei mari varietăți de produse, stridența protecționistă s-a intensificat.

În China, mulți factori de decizie își dau seama că va trebui să-și modifice strategia de creștere – să sprijine mai mult întreprinderile mici și mijlocii, de pildă, prin înființarea mai multor bănci locale și regionale. Întreprinderile de acest fel sunt, în majoritatea țărilor, un motor al creării locurilor de muncă. Mai departe, acest lucru duce la salarii mai mari, ceea ce va modifica distribuția veniturilor în moduri de natură să stimuleze consumul intern. Parte din profiturile aparente ale firmelor au la origine stabilirea unui preț neconform cu realitatea pentru resursele naturale ale Chinei (inclusiv terenurile). Practic, corporațiilor li s-au dat aceste active, care de fapt și de drept aparțin poporului; dacă, de pildă, resursele ar fi scoase la licitație, încasările ar genera un venit consistent. Dacă statul chinez ar capta câștigurile de acest gen pentru toți cetățenii săi, ar avea mai multe fonduri din care să finanțeze sănătatea, educația și pensiile oamenilor, ceea ce ar mai atenua din necesitatea ca populația să economisească o bună parte din venituri.

Oricât de rațională ar părea această nouă strategie de creștere, există forțe politice importante care i se raliază împotriva: marilor întreprinderi și reprezentanților lor, de exemplu, le convine sistemul actual și speră să poată fi făcut cumva sustenabil. Aceleași forțe politice se vor opune și inițiativei de a permite aprecierea cursului de schimb, lucru care ar diminua competitivitatea la export a Chinei și, în același timp, ar majora salariile reale ale lucrătorilor. Occidentalii care susțin necesitatea de-a avea bănci foarte mari și întreprinderi-mamut le dau apă la moară acestor Noi Industrialiști. China, susțin ei, are și ea nevoie de firme tot atât de mari (supranumite de unii „campioane naționale”), pentru a putea concura la nivel global. E prea devreme să facem prognoști în privința acestei înfruntări.

Programul de stimulare economică aplicat de China – unul din cele mai mari din lume (raportat la mărimea țării)²⁵ – a

reflectat aceste tensiuni în materie de politică economică. Mare parte din bani a mers spre infrastructură și ca ajutor pentru „înverzirea” economiei. Un nou sistem feroviar cu trenuri de mare viteză ar avea probabil un impact analog cu cea al construirii căii ferate intercontinentale din America de după Războiul Civil. Posibil să ajute la făurirea unei economii naționale mai puternice, pe măsură ce geografia economică se schimbă aproape peste noapte. Programul de stimulare a venit totodată cu măsuri explicite de încurajare a consumului, mai ales în mediul rural și mai ales pentru cumpărarea unor produse ale căror vânzări la export erau în declin. De asemenea, a finanțat creșteri rapide de cheltuieli pentru servicii de sănătate și educație în mediul rural. În același timp, s-au făcut eforturi de întărire a anumitor sectoare cruciale, cum ar fi industria auto și cea siderurgică. Argumentul guvernanților a fost acela că încearcă pur și simplu să „raționalizeze” producția – prin creșterea eficienței –, dar vocile critice își exprimă îngrijorarea că aceste strădanii ar putea exacerba problemele excedentului de ofertă și/sau ar putea reduce concurența eficace. Iar acest lucru ar face să crească profiturile firmelor și să scadă salariile reale, exacerbând problema insuficienței consumului.

Există incertitudini similare cu privire la măsurile pe termen mai lung pe care America le va lua ca răspuns la criză. Așa cum am arătat limpede în capitolele anterioare, America trebuie să consume mai puțin pe termen lung, și, în condițiile în care gospodăriile s-au arătat mai puțin dispuse să se împrumute, când avuția li s-a diminuat atât de mult, ajustarea Americii a fost una relativ rapidă. Dar, așa cum arătam în capitolul 7, în timp ce populația a economisit mai mult, guvernul s-a împrumutat și el mai mult. Nevoia de finanțare din exterior rămâne foarte mare. Dezechilibrele globale – în special cel dat de imensul deficit comercial al Americii și de

excedentele Chinei, ceva mai mici, dar persistente – se vor menține. Acest lucru va cauza tensiuni, deși s-ar putea să rămână în surdină, căci America știe că depinde de finanțare provenită din China.²⁶

Numai că, înăuntrul Chinei, crește reticența față de majorarea finanțărilor către guvernul american, de la care câștigurile rămân scăzute și riscul mare. Există alternative – China poate să investească în active reale din America. Dar când China a încercat să facă acest lucru, a întâmpinat uneori rezistență (ca atunci când a vrut să cumpere Unocal, o companie petrolieră americană relativ mică, ale cărei active se aflau de fapt, cele mai multe, în Asia). Statele Unite i-au permis Chinei să-i cumpere cea mai poluantă mașină americană, Hummerul, precum și divizia de laptopuri a companiei IBM, care a devenit actuala Lenovo. Deși America este aparent deschisă spre investiții în multe domenii, a dovedit până acum o concepție foarte largă în ceea ce privește sectoarele critice pentru securitatea națională și care trebuie să fie protejate de asemenea investiții, iar acest lucru riscă să submineze principiile fundamentale ale globalizării: America le-a spus țărilor în curs de dezvoltare că ele trebuie să-și deschidă piețele în fața proprietății străine, căci face parte din regulile de bază ale jocului.

Dacă guvernul chinez vinde sume semnificative din dolarii pe care-i deține ca rezerve, acest lucru va duce la o nouă apreciere a monedei naționale (RMB) față de dolar, ceea ce, mai departe, va îmbunătăți balanța comercială bilaterală a Americii cu China. Cel mai probabil însă, deficitul comercial general al Statelor Unite se va diminua într-o măsură mai mică decât ne-ar plăcea nouă să se întâmple, fiindcă America va începe pur și simplu să-și cumpere textilele din altă țară în curs de dezvoltare. Pe de altă parte, China va înregistra astfel o pierdere mare asupra celorlalte dețineri ale sale, deloc neglijabile,

în bonuri de tezaur ale guvernului american și alte valori exprimate în dolari.

Conform unor păreri, China pare să fie prinsă între ciocan și nicovală. Dacă renunță la dolar, se alege cu pierderi enorme asupra rezervelor și a exporturilor. Dacă rămâne pe dolar, își amână pierderile asupra rezervelor, dar ajustarea tot va trebui să aibă loc într-o zi. Teama în privința scăderii vânzărilor s-ar putea să fie exagerată: în prezent, China oferă finanțare „de furnizor” – adică le pune bani la dispoziție celor care îi cumpără bunurile. În loc să-i dea bani cu împrumut Americii, pentru ca aceasta să-i cumpere produsele, China poate să crediteze alte țări din lume – așa cum a început deja să facă, în tot mai mare măsură – sau să-și crediteze chiar propriii cetățeni.

Un nou sistem global de rezerve

Făcându-și griji pentru deținerile în dolari ale băncii centrale chineze, șeful acestei instituții și-a declarat susținerea, în martie 2009, pentru o idee de multă vreme lansată: crearea unei valute globale pentru constituire de rezerve.²⁷ Keynes a promovat cu putere această idee, acum vreo șaptezeci și cinci de ani, și a fost un element din concepția sa inițială pentru înființarea Fondului Monetar Internațional.²⁸ Un sprijin în plus a venit și din altă parte: dinspre o comisie de experți ONU axată pe restructurarea sistemului economic și financiar al lumii, al cărei președinte am fost eu.²⁹

Țările în curs de dezvoltare, *China în primul și în primul rând*, dețin în prezent trilioane de dolari în rezerve – bani de care se pot servi în eventualitatea unei crize, cum ar fi Marea Recesiune. În capitolul 1, eu am scos în evidență faptul că această criză a adus la lumină problema unei insuficiențe

globale a cererii agregate. Din nefericire, *deocamdată* nici administrația americană, nici G-20 n-au început măcar să discute despre problema fundamentală, darămite să mai treacă și la fapte! Emisiunile anuale de monedă de rezervă internațională ar face ca țările să nu mai fie nevoite să-și pună deoparte un procent din venitul lor curent, ca măsură de protecție împotriva volatilității globale – în loc de asta, ele ar putea să pună deoparte „moneda” nou-emisă, ceea ce ar duce la creșterea cererii agregate globale și ar întări economia globală.

Această inițiativă mai are două rațiuni importante. Prima este aceea că sistemul actual nu are stabilitate. În ziua de azi, țările păstrează rezerve în dolari pentru a menține încrederea în moneda lor națională – ca un fel de poliță de asigurare contra vicisitudinilor de pe piața mondială. Pe măsură ce tot mai mulți dolari intră în tezaurile băncilor centrale din afara Statelor Unite, sporește proporțional neliniștea cu privire la datoria americană față de străini.

Și mai există un motiv pentru care sistemul actual accentuează instabilitatea. Dacă unele țări țin cu tot dinadinsul să aibă excedente comerciale (exportând mai mult decât importă), pentru a-și spori rezervele, atunci altele trebuie să înregistreze deficite comerciale; suma excedentelor trebuie să fie egală cu cea a deficitelor. Însă deficitelor comerciale pot fi o mare problemă – țările în care aceste deficite persistă sunt mai susceptibile să se confrunte cu o criză economică – și multe țări s-au străduit din greu să scape de ele. Dacă o țară scapă de deficitul său comercial, atunci deficitul alteia trebuie să crească (în cazul în care țările cu excedent nu-și schimbă comportamentul), așa că deficitelor comerciale sunt ca un cartof fierbinte. În ultimii ani, majoritatea țărilor au învățat cum să evite deficitelor, urmarea fiind că Statele Unite s-au transformat în „deficitul de ultimă instanță”. Pe termen lung, poziția

Americii este clar nesustenabilă. Prin instituirea unei valute globale de rezervă care să aibă emisiuni anuale, s-ar crea un fel de tampon amortizor. O țară ar putea înregistra un mic deficit comercial, dar fără a fi obligată să-și diminueze rezervele valutare, pentru că i se alocă o parte din noua valută globală de rezervă. Văzând cum rezervele se acumulează, investitorii ar câștiga încredere.

Țările sărace îi împrumută Americii sute de miliarde de dolari, ba chiar trilioane, cu o dobândă insignifiantă (în 2009 a fost aproape zero). Faptul că procedează astfel, chiar și atunci când există atât de multe proiecte de investiții cu rentabilitate înaltă, între propriile granițe, stă mărturie pentru importanța rezervelor și pentru amploarea instabilității globale. Oricât de mari sunt costurile deținerii de rezerve, beneficiile continuă să le depășească. Valoarea ajutorului străin implicit pe care îl primesc Statele Unite, prin faptul că se pot împrumuta la o dobândă mai redusă, depășește, după unele calcule, valoarea totală a ajutorului pe care Statele Unite îl dau în străinătate.³⁰

O valută de rezervă bună trebuie să fie un depozit bun de valoare – o monedă stabilă –, dar dolarul s-a arătat extrem de volatil și este probabil să rămână așa. Deja, multe țări mai mici și-au scos mare parte a rezervelor din dolari și se spune că până și China și-ar ține cel puțin un sfert din rezerve în alte valute decât dolarul. Întrebarea care se pune nu este dacă lumea se va îndepărta cu totul de sistemul rezervelor în dolari, ci dacă o va face cu grijă și discernământ. Fără un plan clar și bine gândit, sistemul financiar va deveni încă și mai instabil.

Unele voci din Statele Unite se vor opune curentului în direcția unui sistem global de rezerve. Sunt oameni care văd foarte bine avantajul posibilității de-a ne împrumuta la o dobândă scăzută, dar nu și costurile – care sunt uriașe!

Producerea și exportarea titlurilor de stat care să fie deținute ca rezerve în străinătate nu creează niciun loc de muncă, pe când exportarea de bunuri cu siguranță ar face acest lucru! Partea proastă a cererii pentru titluri de stat și monedă americană, care să fie deținute drept rezerve, este deficitul comercial al Statelor Unite, iar acest deficit diminuează cererea agregată americană. Pentru a compensa acest efect negativ, guvernul Statelor Unite apelează la un deficit fiscal.³¹ Totul face parte dintr-un „echilibru”: ca să finanțeze deficitul, guvernul vinde în străinătate titluri de stat (un alt mod de a spune că ia bani cu împrumut) și multe dintre acestea sunt apoi constituite drept rezerve.

Cu noua monedă globală de rezervă, țările n-ar mai avea nevoie să cumpere titluri emise de guvernul Statelor Unite, pe care să le dețină drept rezerve. Bineînțeles, asta ar însemna că valoarea dolarului ar scădea, că exporturile americane ar crește, că importurile americane s-ar reduce, că cererea agregată s-ar consolida și că guvernul n-ar mai fi obligat în asemenea măsură să înregistreze un deficit enorm pentru a menține gradul deplin de ocupare în economie. Conștiința faptului că împrumuturile o costă mai mult ar putea pune zăgaz risipei cheltuitoare a Americii, ceea ce ar întări stabilitatea globală. America, și lumea întreagă, ar avea de câștigat de pe urma acestui nou sistem.

Deja s-au născut inițiative de instituire a unor sisteme regionale de rezerve. Inițiativa Chiang Mai din Asia de Est le permite țărilor din regiune să facă schimb de rezerve între ele; ca răspuns la criză, ele au majorat anvergura programului cu 50 la sută.³² Lumea s-ar putea să treacă la un sistem cu două (sau trei) valute de rezervă, utilizându-se atât dolarul, cât și moneda euro. Dar un asemenea sistem ar fi încă și mai instabil decât cel actual. Pentru celelalte țări, ar putea însemna că, dacă se

preconizează ca euro să-și crească valoarea față de dolar, ele trebuie să înceapă să-și mute rezervele în euro. Pe măsură ce se întâmplă acest lucru, euro se întărește, ceea ce le dă și mai multă încredere în această monedă – până ce vreun eveniment perturbator, de natură politică³³ sau economică, declanșează un proces în sens invers. Pentru Europa, ar fi o problemă spi-noasă, dat fiind că țările din Uniunea Europeană au restricții asupra posibilității lor de a înregistra deficite fiscale ca să compenseze slăbiciunea cererii.

Sistemul global de rezerve în dolari se clatină văzând cu ochii, dar eforturile în direcția creării altuia nou abia dacă sunt la început. Băncile centrale au învățat în sfârșit lecția de bază a gospodăririi avuției – diversificarea – și, de ani de zile, multe dintre ele își tot scot rezervele din dolar. În anul 2009, G-20 și-a dat acordul pentru o emisiune masivă (250 de miliarde de dolari) de drepturi speciale de tragere (DST), care sunt un tip special de valută internațională de rezervă, creat de FMI. Numai că DST-urile comportă niște limitări foarte stricte. Alocarea lor către statele-membre se face pe baza „cotelor” (a deținerilor efective de acțiuni la FMI) – ceea ce înseamnă că Statele Unite primesc partea cea mai mare. Dar, evident, Statele Unite n-au deloc nevoie să dețină rezerve, din moment ce pot oricând să tipărească dolari. Acest sistem ar funcționa mult mai bine, dacă emisiunile de rezerve le-ar fi alocate țărilor care altfel și-ar extinde deținerile valutare; alternativ, noile emisiuni de rezerve globale ar putea merge la țările sărace care au nevoie de asistență.³⁴

Ar fi încă și mai bine dacă noul sistem ar fi în așa fel proiectat încât să descurajeze excedentele comerciale. Statele Unite îi tot fac morală Chinei pentru excedentul său, dar prin aranjamentele actuale țările sunt puternic stimulate să-și păstreze rezerve de valută și să înregistreze excedente pentru a le

suplimenta. În cadrul crizei curente, acele țări care dețineau rezerve mari au suferit mult mai puțin decât cele lipsite de rezerve adecvate. În condițiile unui sistem global de rezerve judicios gândit, țările cu excedente persistente și-ar vedea diminuată alocarea monedei de rezervă, ceea ce, mai departe, le-ar stimula să-și echilibreze mai bine balanța de plăți. Un sistem judicios proiectat ar putea contribui încă și mai mult la stabilizarea economiei globale, căci, dacă s-ar emite mai multă monedă de rezervă internațională atunci când creșterea mondială este anemică, acest lucru ar încuraja cheltuielile – cu o creștere concomitentă a ocupării forței de muncă și a ritmului de activitate economică.³⁵

Cu sprijin din partea Statelor Unite, se poate pune în practică un nou sistem global al monedelor de rezervă. Întrebarea este dacă și când administrația Obama își va da seama cât de mult ar avea de câștigat Statele Unite, și lumea întregă. Există riscul ca America să-și vâre capul în nisip, ca struțul. Lumea se va îndepărta de sistemul bazat pe dolar. Fără un acord asupra creării unui nou sistem, sunt toate probabilitățile ca lumea să adopte un sistem cu mai multe valute de rezervă, ceea ce va produce instabilitate financiară globală pe termen scurt, iar pe termen lung va da naștere unui regim încă și mai instabil decât cel actual.

Criza va marca în mod aproape sigur o schimbare în ordinea economică și politică mondială. Puterea și influența Americii vor fi mult diminuate; ale Chinei vor crește. Încă înainte de apariția crizei, existența unui sistem global care depindea de moneda unei singure țări părea să fie în dezacord cu nota dominantă de globalizare a secolului douăzeci și unu – iar acum pare cu-atât mai mult să fie așa, având în vedere parcursul capricios al dolarului, dar și incoerențele economice și politice ale Statelor Unite.

Către un nou multilateralism

Din cenușa Marii Depresiuni și a celui de-al Doilea Război Mondial s-a născut o nouă ordine mondială și au fost create o serie întreagă de instituții noi. Acest cadru conceptual a funcționat timp de mulți ani, dar a devenit tot mai puțin potrivit pentru gestionarea sistemului economic global în plină evoluție. Criza actuală i-a pus în cea mai necruțătoare lumină limitele existente. Dar, exact la fel cum Statele Unite au încercat să iasă pe băjbâite la liman în plan intern, străduindu-se să re-creeze lumea exact la fel cum era înainte de criză, nici în plan internațional nu s-a întâmplat altfel. După încheierea ultimei crize economice globale, acum zece ani, s-a discutat îndelung despre introducerea unor reforme în „arhitectura financiară mondială”. A existat suspiciunea că aceia care doreau să se mențină starea de fapt (inclusiv reprezentanții piețelor financiare din Statele Unite și din alte țări occidentale care aveau de câștigat din felul cum mergeau lucrurile, precum și aliații lor din structurile de guvernare) foloseau un limbaj grandilocvent doar pentru a-și masca adevăratele interese – să-i stârnească pe oameni să vorbească și iar să vorbească, până se termină criza, iar odată criza încheiată, se va risipi și hotărârea de-a face ceva concret. În anii de după criza din 1997-1998, s-au făcut prea puține lucruri – evident, mult prea puține pentru a se preîntâmpina o criză încă și mai monumentală. Oare se va întâmpla din nou așa?

Statele Unite, mai ales, ar trebui să facă tot ce-i stă în putere pentru a întări multilateralismul – ceea ce înseamnă democratizarea, reformarea și finanțarea FMI-ului și a Băncii Mondiale în așa fel încât țările în curs de dezvoltare să aibă mai puțină nevoie de asistență bilaterală în vremuri de restriște (indiferent dacă de la China, Rusia sau Europa). America trebuie să

renunțe la protecționismul și la acordurile comerciale bilaterale din era Bush. Acestea subminează sistemul de comerț multilateral pe care s-au străduit din greu să-l creeze, în ultimii șaiszeci de ani, atât de mulți oameni. Statele Unite ar trebui să ajute la crearea unui sistem de reglementare financiară, coordonat global, fără de care aceste piețe riscă să se fragmenteze, și să susțină noul sistem al monedelor internaționale de rezervă descris mai devreme. Fără aceste strădanii, piețele financiare mondiale riscă să intre într-o nouă eră de instabilitate, iar lumea să eșueze într-o eră de neîntreruptă slăbiciune economică. Într-un plan și mai general, Statele Unite trebuie să susțină și să consolideze domnia legii internaționale – fără de care nimic din toate acestea nu este posibil.

Pe perioada anilor de triumfalism american, între căderea Zidului Berlinului și căderea firmei Lehman Brothers, Statele Unite nu și-au folosit puterea și influența pentru a imprima globalizării un curs care să fie corect și lipsit de părtinire, mai ales față de țările în curs de dezvoltare. Politica sa economică s-a bazat nu atât pe principii, cât pe interesul propriu al Americii – sau, mai exact spus, pe dorințele și pe aversiunile unor anume grupuri de interese, care au jucat și vor continua să joace un rol decisiv în modelarea politicii economice. Nu numai că Europa s-a dovedit mai activă în formularea explicită a preocupărilor celor săraci din țările în curs de dezvoltare, dar multe din țările europene nu s-au rezumat la simple declarații de intenție, ci au dat efectiv bani pentru implementarea lor. În perioada Bush, s-a întâmplat adeseori ca America să facă totul pentru a submina multilateralismul.

Hegemonia economică a Americii nu va mai fi considerată ceva de la sine înțeles, ca odinioară. Dacă America dorește să se bucure de respectul celorlalți, dacă dorește să exercite influența pe care o avea altădată, va trebui s-o câștige nu doar prin

vorbele pe care le spune, ci și prin faptele sale, atât în planul exemplului pe care îl dă la ea acasă – inclusiv modul în care îi tratează pe cei din categoriile defavorizate –, cât și prin ceea ce face în străinătate.

Sistemul economic global nu a funcționat așa cum mulți au sperat. Globalizarea a dus la o prosperitate fără precedent pentru multă lume, dar în 2008 ea a contribuit la răspândirea recesiunii din Statele Unite spre mai toate țările de pe glob – spre cele care își gestionaseră bine sistemele financiare (cu mult mai bine decât Statele Unite) și spre cele care nu făcuseră acest lucru, spre cele care câștigaseră enorm de pe urma globalizării și spre cele care beneficiaseră mai puțin. Deloc surprinzător, țările în care exista un grad maxim de deschidere și de globalizare au fost cel mai crunt lovite. Ideologia piețelor libere a stat la temelia multora din instituțiile și acordurile care s-au constituit în cadrul conceptual al globalizării; exact la fel cum aceste idei au stat la baza dereglementării care a jucat un rol atât de nefast în declanșarea crizei actuale, ele au fost și pilonii susținători ai liberalizării piețelor financiare, care a jucat un rol atât de nefast în propagarea rapidă a crizei pe mapamond.

Capitolul care se încheie aici a arătat felul în care criza este probabil să schimbe ordinea economică globală, inclusiv balanța mondială a puterii economice – și modul în care anumite reforme esențiale, inclusiv crearea unui nou sistem al rezervelor internaționale, poate să ajute la restaurarea prosperității și a stabilității în lume. Dar pe termen lung, succesul în păstrarea prosperității globale depinde de o mai bună înțelegere a felului în care funcționează economia. Iar acest lucru va impune nu doar reformarea economiei, ci și a *științei economice*. Acesta este subiectul capitolului următor.